

Dieren spreken niet voor zichzelf

Wie bepaalt wat goed dierenwelzijn is? In maatschappelijk beladen discussies wordt vaak van de wetenschap het verlossende woord verwacht. Maar is dat wel terecht? Het dierwetenschappelijke perspectief op dierenwelzijn is een belangrijke, maar niet het enige. Menselijke perspectieven op dierenwelzijn en het wetenschappelijke perspectief – kennis over en observaties aan het dier – vullen elkaar wezenlijk aan.

dr. Bram Bos
dr. ir. Ferry Leenstra
dr. ir. Karel de Greef

A

Is het aan de kat lag, kocht ze Whiskas', is een bekend reclame-spotje. Maar het ligt niet aan de kat. Een kat heeft immers geen geld, een kat spreekt onze taal niet en mensen die van katten niet. Dus spreken mensen voor de kat: de voerfabrikant, het baasje, dierwetenschappers en andere al dan niet zelfbenoemde deskundigen. In het debat over het welzijn van dieren is het al niet anders.

Dierenwelzijn is veelomvattend begrip

Wat boeren, dierenbeschermers, regelgevers, marketeers, consumenten en dierwetenschappers zeggen over dierenwelzijn, blijft menselijke interpretatie. Geen mens kan vaststellen of een dier gelukkig is. Mensen verschillen in hun interpretatie van een goed dierenleven. Bij de één betekent dat een goede verzorging, bij de ander juist natuurlijke omstandigheden, inclusief de risico's die daaraan verbonden zijn. Dat wil niet zeggen dat elke opvatting over dierenwelzijn bij voorbaat evenveel waard is. Dieren zijn bepaald niet stom. Ze geven signalen af – in uitingen, gedrag en fysiologie – die we kunnen gebruiken om te onderzoeken wat ze prettig vinden en wat juist niet. Chronische stress en stereotiep gedrag zijn belangrijke en meetbare signalen, maar ook de mate waarin dieren zich willen inspannen om bepaalde voorzieningen te bereiken. Over het algemeen is met wetenschappelijk onderzoek wel vast te stellen of dieren ongerief ondervinden (lijden); veel minder is bekend over het belang van positieve ervaringen voor een dier. Het debat over dierenwelzijn gaat ook over kwaliteiten van het leven van dieren, waar wetenschappers geen speciale zeggenschap over hebben. De wetenschap kan niet het monopolie claimen op het bepalen van 'goed' dierenwelzijn. Neem bijvoorbeeld het modderbad voor varkens. Varkens maken van de gelegenheid gebruik, als ze die krijgen. Ze vinden het lekker. Maar dat is niet voldoende om te zeggen dat het noodzakelijk is. Als je ze truffels zou voorleggen zouden

ze die opeten, maar dat wil niet zeggen dat ze eronder lijden als ze geen truffels krijgen. Toch zijn er mensen die vinden dat een modderbad een voorwaarde is voor een goed welzijn van varkens, omdat hun soortgenoten dat in de natuur ook doen. Dat is geen dwingende logica: productiedieren leven niet in de natuur, hun leven is op allerlei fronten anders. Het is wel een legitieme normatieve stellingname: 'het leven van productiedieren zou de natuurlijke omstandigheden moeten benaderen'. Maar zoals voor alle normatieve stellingnames, is ook deze niet wetenschappelijk te bewijzen.

Twee perspectieven op dierenwelzijn

De verschillen in interpretatie van dierenwelzijn betekende dat Animal Sciences Group aan het ministerie van LNV voorstel de onderscheid te maken tussen twee perspectieven op dierenwelzijn:

- Kennis over en observaties aan het dier: alle vormen van ongerief bij dieren, waarvan we de aard en het bestaan wetenschappelijk kunnen vaststellen en onderbouwen.
- Menselijke perspectieven op wat dieren toekomt en schaad.

Het ministerie vroeg ASG een wetenschappelijk overzicht van de welzijnsproblemen in de veehouderij op te stellen en daarbij prioriteiten voor te stellen voor de aanpak van die problemen. ASG wilde daarbij een scherp onderscheid maken tussen uitspraken over dierenwelzijn die wel en uitspraken die niet wetenschappelijk onderbouwd kunnen worden. Bovendien vond ASG dat de bepaling van 'goed dierenwelzijn' principieel de uitkomst moet zijn van maatschappelijke overeenstemming. ASG heeft op grond van het eerste perspectief een onderbouwde inschatting gemaakt van de mate waarin onze productiedieren hun omgeving als belastend ervaren. We vatten dat samen met de term 'ongerief', om het te onderscheiden van het bredere begrip 'dierenwelzijn'. Daarbij gebruikte ASG gegevens over bijvoorbeeld de gezondheidstoestand van dieren, de mate van angst, stress en afwijkend gedrag.

Veel welzijnsproblemen in de Nederlandse veehouderij vallen samen met dit ongerief. Denk aan de gevolgen van gebrek aan beweging, slechte vloeren, verveling en parasieten. Maar wat te denken van welzijnsproblemen waarbij dat ongerief niet is vast te stellen aan het dier? Hoe erg is het doden van eendagskuikentjes? Hoe belangrijk is buiten zijn voor dieren? Hoe noodzakelijk is seks? Waarom is een kortdurende pijnlijke ingreep (zoals castreren van biggetjes) in het debat veel prominenter aanwezig, dan de chronische honger van vleeskuikenmoederdieren of de problemen met luchtwegen en voeding bij paarden?

Discussie over meerdere lagen

Zulke vragen geven aan dat het debat over dierenwelzijn meerdere lagen kent: wat mensen vinden dat dieren toekomt, of wat hen schaad, is daarbij evengoed van belang als wetenschappelijke kennis over ongerief. Opvattingen over natuurlijkheid, schaalgrootte, industrialisering, intrinsieke waarde en integriteit van dieren en onze verantwoordelijkheid voor dieren die door fokkerij naar onze hand zijn gezet, tellen mee in de beoordeling van de vraag of een bepaald welzijnsprobleem prioriteit krijgt. Dit staat los van de vraag of dit probleem voor het dier het meest urgent is, of überhaupt bestaat. Menselijke overtuigingen over dierenwelzijn komen mede voort uit impliciete kennis van mensen over dieren: de mens kan zich verplaatsen in de positie van dieren omdat zij belangrijke eigenschappen gemeen heeft met dieren. Die kennis is niet 'objectief' en waarschijnlijk

MENSEIGEN

De mens kan zich verplaatsen in de positie van dieren, omdat zij belangrijke eigenschappen gemeen heeft met dieren. Maar die kennis is vaak niet 'objectief'.

Illustratie: ASG

gemengd met overtuigingen die meer over onszelf dan over dieren zeggen, maar zeker wel relevant in het debat. Door een onderscheid te maken tussen beide perspectieven is het mogelijk wetenschappelijke kennis een goede plek te geven in het maatschappelijk debat over dierenwelzijn, zonder het alleenrecht te claimen te spreken namens dieren. Dieren spreken niet voor zichzelf, maar ze hebben ook niet één woordvoerder aangesteld.

Celia Steegmann: 'Samen werken aan een beter dierenwelzijn'

Paarden die luchtzuigen of stangbijten, is dat natuurlijk gedrag of een teken van ongerief? Beleidsmedewerker bij het ministerie van LNV Celia Steegmann, noemt het als één van de voorbeelden waar ze tegenaan liep in de discussie over wat precies dierenwelzijn is. "We hebben bij de gerief criteria duidelijk kunnen omschrijven wat het meest natuurlijke gedrag van dieren is. Dit soort informatie hadden we niet volledig. We kunnen meten aan de dieren hoe ze zich voelen en aan de andere kant informeren we de dierhouders waar het dier behoefte aan heeft." Het voorbeeld van de paarden haalt ze aan om aan te geven dat de kennis van paardenhouders op dit terrein ontbreekt. "Sommigen denken dat het normaal is, we noemen het zelfs met een mooi woord stalondeugden, maar het is geen natuurlijk gedrag."

Celia is nauw betrokken bij het verbeteren van dierenwelzijn. "Bij LNV hebben we het al langer op de agenda staan, maar het kwam nooit hoog genoeg op de politieke agenda om in de volle breedte beleid op te kunnen maken." Doordat verschillende politieke partijen hun stem duidelijk laten horen en er ook vanuit de maatschappij meer oog is voor de de dieren in de veehouderij krijgt het nu wel aandacht. Met de huidige analyse is welzijn in een aantal termen uit elkaar gehaald. "We praten liever over ongerief. Het doden van ééndagskuikens bijvoorbeeld is eigenlijk meer een welzijns-overstijgend vraagstuk. Het diertje voelt amper ongerief omdat het doden razendsnel gaat, het betreft veel meer de ethische kant van de dierenhouderij. In de nota dierenwelzijn staat het ongerief van het dier centraal en worden de meer ethische onderwerpen inhoudelijk niet behandeld, maar het is wel een discussie die LNV met de samenleving de komende jaren gaat voeren."

Contact

dr. ir. Ferry Leenstra
telefoon 0320-238 517
ferry.leenstra@wur.nl